

Notiser

Albert Einstein påstås ju ha sagt, apropå kvantmekaniska fenomen, som påstås vara icke-determinerade och endast mer eller mindre sannolika, att ”Herren Gud spelar inte tärning”. Men om Richard Swinburne har rätt (i sin artikel i detta nummer av *FT*), så gör han kanske ändå det. Swinburne säger: ”När vi söker den bästa förklaringen till ett fenomen, kan vi söka efter förklaringar av bägge slagen och, om vi inte kan finna en lagmässig förklaring som uppfyller kriterierna, bör vi leta efter en personlig förklaring”. De kvantmekaniska fenomen, som Einstein syftade på kan tydligen (enligt kvantmekaniken) inte ges en lagmässig förklaring (i Swinburnes mening). Alltså bör vi enligt Swinburne leta efter en personlig förklaring, och om man tänker som han blir väl det mest närliggande då att Gud personligen orsakar dessa fenomen. Likaså orsakar han kanske då också enskilda utfall av tärningskast, som vi inte kan förklara ”lagmässigt”. Men i så fall skulle Einstein på ett rätt handgripligt sätt ha fel. Om nu inte Swinburne har fått det hela om bakfoten, förstås.

En skrift om *Spinozas liv* av den franske fritänkaren Jean Maximilien Lucas (död 1697) har utgivits i svensk översättning på Hilaritas förlag; detta förlag kan nås på förläggarens adress <siocrona@yahoo.se>.

Joel Backström har doktorerat på avhandlingen *The Fear of Openness: An Essay on Friendship and the Roots of Morality*, Åbo Akademis Förlag, 2007.

Det påstås att de böcker som stjäls mest på svenska universitetsbibliotek finns på avdelningarna för juridik och teologi. Det har tolkats så att jurister och teologer är de som har minst respekt för förbudet att stjäla. Vilket ju låter intressant. (Kan det möjligen vara så att man blir mindre laglydig och mindre benägen att lyda Guds bud just genom att man

talat mycket *om* rättssystemet och *om* Gud?) Men i USA säger tydligen bibliotekarierna att de böcker som stjäls mest på universitetsbibliotek är *filosofiböcker!* Säger detta något väsentligt om skillnaden mellan Sverige och USA? Och i så fall vad?

ORTODOX PARADOX

I *Filosofisk tidskrift* nr 2, 2007, publicerades en notis med titeln ”Ontologiskt kätteri” undertecknad Johan Bjurman. Notisens syfte var att vederlägga ett ”gudsbevis” från Descartes *Fjärde Beträktelse* genom att visa hur det står i konflikt med den kristendom det försöker motivera. Syftet med mina följande noteringar är vare sig att försvara eller att i sig kullkasta Descartes argument utan att korrigera och bygga vidare på Bjurmans.

Descartes och Bjurmans respektive resonemang kan formuleras som följer. Jag ser två olika sätt att läsa Bjurmans notis vilket jag uttrycker som premiss 5a respektive 5b.

Descartes:

- 1) Gud är ”det mest fullkomliga väsendet”
- 2) 1 stämmer om och endast om Gud inte saknar ”en viss fullkomlighet”.
- 3) Att inte existera innebär brist på ”en viss fullkomlighet”.
- 4) Alltså måste Gud alltid existera.

Bjurman:

- 5a) Enligt kristendomen har Gud inte alltid existerat.
- 5b) Enligt kristendomen har Gud saknat ”en viss fullkomlighet”.
- 6) Alltså motsäger Descartes kristendomen (följer av premiss 4 tillsammans med 5a, alternativt 1 tillsammans med 2 och 5b).

Om vi börjar med den första tolkningen (5a) gör Bjurman i sin notis det absurda misstaget att ställa upp tankarna om Guds eviga existens respektive Kristi död och Treenigheten som oförenliga; att Kristus i egenskap av (verklig) Gud var (verkligt) död under ett par dagar är enligt Bjurman oförenligt med att Gud ständigt existerat. Bjurman påpekar riktigt att klassisk kristen tro menar att Gud verkligen dog. Vad han tycks glömma är hur klassisk kristen tro (och även Descartes) förstår dödsbegreppet.

Vill Bjurman spela på kristendomens dogmer måste han ta hänsyn till trosbekännelsens ”nedstigen till dödsriket” som gör gällande att när Kristus låg död i graven besökte Han dödsriket med sin ande och talade med de döda innan Han uppstod kroppsligen. Den fysiska döden innebär som bekant att kroppens livsfunktioner upphör så att en föruttnelseprocess kan ta vid m.m. När det gäller människor, som t.ex.

Kristus, anser kristendomen traditionellt inte att detta omarrangemang av materia utgör personens definitiva slut. Kroppen uppfattas som en, viktig men tillfällig och utbytbar, del av en evig person. Detta, vilket i sak är förenligt med Descartes substansdualism som skiljer på själ och kropp, gör gällande att delar av människan lever vidare utan kroppen när denna sönderfaller, blir grogrund för andra livsformer och eventuellt tas upp i andra människors kroppar. Jag vill här inte alls försvara Descartes metafysiska spekulationer utan endast vederlägga Bjurmans resonemang enligt den första tolkningen. Någon diskontinuitet i Guds existens skall som synes inte ha infallit under tiden mellan Kristi dödsögonblick och Hans uppståndelse.

Vi går nu vidare till den alternativa tolkningen i premiss 5b. Detta är en feltolkning eller övertolkning av Bjurman då den kräver en annan definition av "fullkomlighet" än den som används i notisen. Descartes menar att fullkomlighet är oförenligt med att inte existera och Bjurman tolkar felaktigt detta som ekvivalent med att vara död. Jag väljer ändå att göra denna läsning för att den bättre uppfyller Bjurmans syfte att visa hur gudsbeviset är oförenligt med kristendomen.

Jag tänker mig att en spontan förståelse av begreppet fullkomlighet och "det mest fullkomliga väsendet" är oförenligt med korsets hjälplöst övergivna, kränkta och smärtsamt döende Kristus. Enligt denna tolkning ligger Guds ofullkomlighet inte i själva döden utan snarare i inkarnationen; den utsatthet, mänsklighet och dödlighet som möjliggjorde korsfästelsen.

Descartes skulle kunna svara genom att hänvisa till kristendomens paradoxala mysterium; att Kristus verkligen är Gud, fullkomlig och evig, samtidigt och i lika hög grad som Han är människa, begränsad och dödlig – men detta skulle inte hjälpa honom avvärja den djupare innebörden av Bjurmans resonemang; att gudsbevisets platoniska fullkomlighet kraftigt hämmar presentationen av kristendomens konkreta Kristus.

Daniel Blomqvist

VÅRA OFÖDDA SLÄKTINGAR

(Den numera tyvärr, och oförtjänt, ganska bortglömda) författaren Olle Hedberg infogade i en av sina böcker följande tänkvärda formulering: "Det är naturligare för människan att vara död än levande. De flesta är döda".

I en viss mening stämmer väl detta, men det kan också vara rimligt att påstå att ingen kan vara död, som inte tidigare har blivit född – och om de flesta inte ens är födda, så är det naturliga för människan att varken vara född eller död.

Men hur kan detta vara möjligt? Jo, om de filosofer har rätt som påstår att en människas identitet är åtminstone delvis genetiskt bestämd, så tycks det vara fullt möjligt. Om det ägg som jag härstammar från hade befruktats av någon annan av de miljontals spermier, som samtidigt tävlade om att komma först, så hade "jag" varit en annan än den jag nu är. Det finns alltså redan i mitt fall miljontals möjliga personer som inte har fötts därför att just jag föddes i stället. Och på samma sätt med alla andra födda personer (utom möjligen Jesus, som ju tycks ha blivit född utan medverkan av några spermier).

Detta kastar nytt ljus över en judisk anekdot, som handlar om en man som klagar över livets djävlichkeit och därvid säger att det hade varit bättre om han aldrig blivit född. Han får då svaret: "Jamen, hur många har en sådan tur? Inte en på tiotusen!" Detta kan till att börja med låta lustigt och framför allt självklart, men vid närmare eftertanke inser man att det nog är alldeles uppåt väggarna.

I Sverige har det ju länge varit minst sagt ont om kvinnliga professorer i filosofi. Glädjande nog har emellertid både Kathrin Glüer och Åsa Wikforss nyligen utnämnts till professorer i teoretisk filosofi i Stockholm.

En bok av den franske filosofen Michel Onfray har utgivits i svensk översättning: *Kraften att leva – ett hedonistiskt manifest*, Nya Doxa 2007. Faktum är att samma författare också har utgivit en helt annan bok, *Antikens visdomar*, likaledes på Nya Doxa 2007. Teologen Mattias Martinson har i skriftserien Logos/Pathos utgivit *Postkristen teologi – experiment och tydningsförsök*, Glänta Produktion 2007. Patrik Fridlund har skrivit en doktorsavhandling med titeln *Mobile Performances – a philosophical account of linguistic undecidability as possibility and problem in the theology of religion*, Lunds universitet 2007.

ATT VAKNA PÅ FEL SIDA

På svenska ska man ju undvika att väcka den björn som sover. På engelska ska man däremot "let sleeping dogs lie", något som förklaras på följande sätt: "If someone is told to let sleeping dogs lie, it means that they shouldn't disturb a situation as it would result in trouble or complications". Den kände och slagfärdige brittiske filosofen J. L. Austin – talaktsteorins fader – tog fasta på detta i en kommentar till Immanuel Kants filosofi. Kant sa ju som bekant att David Hume hade väckt honom ur hans "dogmatiska slummer", något som därefter fick Kant att utveck-

la sin egen, ganska invecklade filosofi. Austin lär med tanke på detta ha sagt att "it is better to let sleeping dogmatics lie".

Mats Hansson har skrivit en bok med titeln *Världen*, som kan hittas på Books-on-demand på nätet (avdelning fysik-kemi-matematik). Den sägs definiera en logisk-rationell värld.

Christer Sturmark, Björn Ulvaeus och Eva Ortmark har startat bokförlaget Fri Tanke, som har "fokus på litteratur i upplysningstraditionens anda". Förlaget har nu (2007) utgivit *Brev till en kristen nation* av Sam Harris, som inleds med ett uppskattande förord av Richard Dawkins och är "en uppgörelse med kristendomens roll i politik och samhälle", speciellt men inte enbart i USA. Harris kritiserar i första hand dem som är kristna i snäv mening, de som "tror att Bibeln är Guds ord och att de som accepterar Jesus gudomlighet kommer att nå frälsning efter döden", dvs. något som kännetecknar den kristna högern i USA och som mer än hälften av amerikanerna skriver under på. 44 procent av amerikanerna tycks dessutom vara övertygade om att Jesus inom femtio år kommer att återvända till jorden för att döma levande och döda.

HUR MAN SLIPPER HÅLLA SINA LÖFTEN

En vanlig föreställning – ofta förknippad med Kants filosofi – är att "bör" implicerar "kan". Om man bör göra något, så kan man också göra det; man kan inte ha någon förpliktelse att utföra en handling som är omöjlig att utföra. Detta låter ju helt rimligt.

Men anta att jag har lånat en miljon kronor av en person mot löfte att betala tillbaka nästa vecka, men att jag sedan spelar bort alla pengarna på nätpoker, så att jag inte kan betala tillbaka. Kan jag då (med hänvisning till Kant) hävda att jag inte längre bör betala tillbaka pengarna, eftersom jag inte kan göra det? Eller mer generellt: kan jag slingra mig undan otrevliga förpliktelser, genom att se till att jag inte kan uppfylla dem?

Här kan man förstås påpeka att jag inte *bör* se till att jag inte kan uppfylla förpliktelserna. Det stämmer väl, men om jag nu ändå har gjort det, har jag då samtidigt slingrat mig undan dem? Har mina fordringsägare inte längre något att fordra av mig?

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: *Per Bauhn* är professor i praktisk filosofi vid Högskolan i Kalmar, *Sam Fransson* är med. kand. och har läst praktisk och teoretisk filosofi i Stockholm, *Mattias Gunnemyr* har studerat praktisk filosofi i Lund, *Martin Gustafsson* är docent och forskarassistent i teoretisk filosofi i Stockholm, *Erik J. Olsson* är professor i teoretisk filosofi i Lund, *Richard Swinburne* är professor emeritus i religionsfilosofi i Oxford (och *Sebastian Rehnman*, som översatt hans artikel och tagit initiativet till att den publiceras på svenska, är professor i religionsfilosofi vid Misjonshøgskolen i Stavanger).